

Girighetens ljusskygga ansikten

För något år sedan kom ekonomijournalisten Andreas Cervenka ut med boken *Girig-Sverige – Så blev Folkhemmet ett paradiset för de superrika*. Han skriver i den prisade boken att Sverige en gång i tiden var känt som en av de mest jämlika länderna i världen men som blivit miljardärernas paradiset. De ekonomiska klyftorna har ökat lavinartat och de superrika har blivit allt rikare. Cervenka ger flera exempel. De 15 bäst betalda direktörerna på Stockholmsbörsen tjänade sammanlagt 1264 miljoner 2020. En ökning med över 1000 procent sedan 1996. Då var den sammanlagda lönen 106 miljoner.

År 2010 fanns det 110 miljardärer i landet och elva år senare hade de ökat till 542. Men miljardärerna är något ljusskygga och vill ogärna synas i media visar Axel Vikström i sin avhandling [The Mediated Representation of the Super-Rich: Secrecy, Wealth Taxation and the Tensions of Neoliberal Capitalism](#). Han har undersökt hur de superrika framställs i media. Visserligen förekommer det att media ifrågasätter moralen hos vissa miljardärer. Men på det hela taget är deras rikedom välviligt framställd. Sensationella och mytiska berättelser om miljardärerna förekommer som hur stora och dyra hus de har. Och hur snabbt deras bilar går. Men sällan diskuteras den växande ojämlikheten i samhället. Till Dagens ETC (14/4) säger Axel Vikström:

– Artiklarna inbjuder läsaren till att både fascineras och förfäras. Det resulterar i en blygsam kritik av de superrika, där fokus läggs på hur de konsumerar sin rikedom medan frågan om hur rikedomen varit möjlig, hamnar i skymundan.

Doctoral Dissertation

The Mediated Representation of the Super-Rich Secrecy, Wealth Taxation and the Tensions of Neoliberal Capitalism

AXEL VIKSTRÖM
Media and Communication

Örebro Studies in Media and Communication 30 | ÖREBRO 2024

I sin avhandling undersöker Axel Vikström hur de superrika framställs i media.

”Det kan väl kanske sticka lite i ögonen på vanligt folk... Utifrån ett personligt egoistiskt perspektiv så är det väl bra med dubbla inkomster”

Bilden skapad av Bing AI.

Hur man lyckas att berika sig tycks ha betydelse för hur saken framställs i media. Tillhör man gruppen politiker eller högre chefer inom skattefinansierad verksamhet som fått avgångsvederlag, så kallade fallskärmar, på miljontals kronor får man räkna med att bli moraliskt ifrågasatt. Exempel på det är Expressens granskning tidigare i år (15/4 och 16/4). Den visade att 167 sparkade direktörer och högre chefer inom kommuner och regioner fått dubbla ersättningar. Ett-hundranitton av dem som fick nya skattefinansierade jobb har fått fallskärmar som sammantaget är värda över en kvarts miljard. Ett exempel är den kommundirektör som sparkades med en fallskärm på drygt 2 miljoner som till Expressen sa: ”Jag tycker att jag var värd att få den kompensationen”. Men det dröjde inte mer än två veckor så hade hon ett nytt jobb i miljonklassen med bibehållen fallskärm. Helt begripligt om folk blir upprörda.

En annan sparkad chef sa: ”Det kan väl kanske sticka lite i ögonen på vanligt folk... Utifrån ett personligt egoistiskt perspektiv så är det väl bra med dubbla inkomster”.

Vanligt är att man försvarade de lukrativa fallskärmarna med att man följt regelverket. Att man inte gjort något fel och att man gjort rätt för sig.

Moraliskt ifrågasatt blir man också om man som högre chef arbetar inom en hjälporganisation och får ”oskäligt” högt arvode. Exempel är Kalla Faktas

avslöjande (TV 4 20 febr 2023) om att UNHCR:s svenska Ukrainachef tjänade 350 000 kronor i månaden. Inte svårt att förstå att folk blev upprörda.

– Ett hån mot... oss som bidragit och kränkande mot alla ukrainare som desperat kämpar för att överleva kriget mot Ryssland!

Andreas Cervenka, som jag skrev om ovan, menar att Sverige har blivit ett girigt land. Men vad är girighet?

Girighet är en omätlig önskan, ett begär att få mer av något, oftast i form av pengar, ägodelar och utan hänsyn till andras väl och ve.

Sedan urminnes tider har girighet runt om i världen fördömts som någonting förkastligt som är till skada för mänskligheten och för samhället.

Girighet fördöms såväl i den kristna traditionen som i föreställningen om folkhemmet. I den kristna traditionen är girighet en av de sju dödssynderna. Och i Per-Albin Hansons tal om folkhemmet ska det inte finnas några privilegierade eller tillbakasatta, inga kelgrisar och inga styvbarn.

Men dessa två motkrafter är försvagade. Varken den kristna appellen eller folkhemsappellen förmår tränga undan girigheten.

Trots att svenska folket vill ha ett mer jämlikt samhälle har den ekonomiska ojämlikheten ökat. En NOVUS undersökning, som visserligen har några år på nacken, visar att nästan fyra av fem väljare (78 procent) anser att det är viktigt att regeringen försöker minska de ekonomiska klyftorna i samhället och nästan tre av fyra (73 procent) att ekonomiskt mer jämlika samhällen är bättre än samhällen med stora ekonomiska klyftor. Oavsett politiska sympatier finns en majoritet som tycker att jämlika samhällen är bättre och att det är viktigt att minska de ekonomiska klyftorna.

Är de rika och välbärgade annorlunda? Ja, hävdar de amerikanska forskarna [Paul Piff och Angela Robinson](#) som utfört flera experiment om hur ekonomiska faktorer påverkar mänskligt beteende. Forskning visar att rikedom skapar levnadsvanor som gör människor hårdhärtade, mindre empatiska, mindre altruistiska och mer själviska. Rika undviker ögonkontakt med andra människor, har svårt att knyta nära sociala band och visar oftare ointresse för vad andra säger.

Låginkomsttagare däremot har mer ögonkontakt med andra och signalerar på olika sätt sitt intresse för vad andra har att säga. Studier visar också att de som har det knapert är bättre på att känna igen känslor hos andra än vad de rika är. Dessutom är de mer uppmärksamma på när människor är i behov av hjälp och stöd samt mer benägna att sträcka ut en hjälpande hand.

Att rika är annorlunda hävdar också den amerikanska psykologiprofessorn Kathleen Vohs. Hennes forskning tyder på att fixeringen vid pengar gör dem mer ointresserade av andra människor. Till [New York Magazine](#) säger hon: vilket också Cervenka citerar i sin bok:

– Det är inte en felaktig jämförelse att säga att de är en smula autistiska.

Giriga människor är mindre nöjda med sina liv och de känner sig också ofta ensamma. Bilden skapad av Bing AI.

Giriga människor är mindre nöjda med sitt liv visar den holländske socialpsykologen Karlijn Hoyer i en studie som publicerats i tidskriften [Personality and Social Psychology Bulletin](#). Hon menar att det förmodligen beror på att de hela tiden vill ha mer och mer. De känner sig också oftare ensamma. De har vidare en tendens att betrakta sina vänner som objekt och som kan användas för egen vinnings skull. Men en positiv sak för den girige är att girighet ger mer pengar i hushållskassan.

Girighet har alltid funnits men det nya är, skriver samhällsdebattören Stuart Sim i sin bok *Insatiable: the Rise and Rise of the Greedocracy*, att den trängt in i allt flera sektorer i samhället och blivit allt synligare av det skälet att det är svårt att hålla saker och ting hemligt. Vi får till exempel reda på när enorma bonusar delats ut till direktörer och höga chefer. När politiker oskäligt höjer sina löner. När insiders gör förmögenheter på börsen. Allt färre saker förblir dolt samtidigt som allmänhetens reaktioner blir allt tamare. Det är då lätt hänt att man avtrubbas och tänker: Nu igen!

Cervenka tar upp några exempel på avtrubbnings i sin bok *Girig-Sverige*. Det blev stort rabalder 1997 när det uppdagades att en direktör fått 11 miljoner i bonus. Förrre LO ordförande Stig Malm röt till och sa ”åt helvete”. Men när VD:n för Astra Zeneca kammade hem 184 miljoner 25 år senare var reaktionen ”på sin höjd en trött suck. Antalet svenska politiker som rasade 0,0.”

krönika

För några år sedan uppskattade man att år 2030 kommer den rikaste 1% av befolkningen att äga två tredjedelar av världens förmögenhet. Världens ledare har varnats för att en fortsatt koncentration av förmögenheter kommer att leda till social oro och konflikter.

Den holländske professorn och ledarskapsforskaren [Manfred Kets De Vries](#) ställer sig den viktiga frågan om hur länge allmänheten kommer tolerera en situation där bara några få personer äger det mesta av världens rikedom.

Bengt Starrin
Professor emeritus
bengt@starrin.nu